

3. RINGWERK IN NEDERLAND. WAT VINDT HET VOGELTREKSTATION ER ZELF VAN?

Inleiding

Ornithologisch onderzoek is ondenkbaar zonder de medewerking van vrijwilligers, die met grote inzet gegevens over de avifauna en alles wat daarmee samenhangt verzamelen. De ringers vormen hierin een elite, die als enigen de levende vogels ook in de hand krijgen en daardoor onmisbare extra informatie kunnen aandragen. Het ringwerk vereist een uitgebreide organisatie, die door de afdeling Vogeltrekstation (VT) van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek te Heteren verzorgd wordt. Tussen dit bureau en de mensen in het veld kan gemakkelijk onbegrip ontstaan. Omdat de ringers niet aan de interne discussies binnen het VT kunnen deelnemen, begrijpen zij minder goed waarom bepaalde maatregelen genomen worden. Veel vragen en kritiek zijn hiervan het gevolg, vooral na zo'n vervelende maatregel als de verhoging van de ringprijzen. Kritiek zal er altijd blijven, alleen al omdat medewerkers tegenstrijdige belangen hebben. Niet iedereen kan het naar de zin gemaakt worden. We leggen kritiek echter niet naast ons neer, we overwegen voortdurend welke ideeën we kunnen overnemen en trachten duidelijk te maken waarom een bepaald beleid gevoerd wordt. Gezien sommige opmerkingen, lijkt het ons zinvol eerst uit te leggen:

Waarom de ringcentrale onder het I.O.O. valt.

De Nederlandse ringcentrale is in 1911 opgericht door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Dat lijkt nu wat vreemd, maar in die tijd beschikten musea, als weinigen onder de wetenschappelijke instituten, over voldoende administratieve mankracht om zo iets op zich te nemen. Ook in het buitenland zijn veel ringcentrales bij musea ondergebracht.

Toen in 1954 het Instituut voor Oecologisch Onderzoek werd opgericht, meende zowel het museum als de Commissie voor Oecologie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, dat de ringcentrale nu beter ondergebracht zou kunnen worden bij dit meer bij de veldbiologie betrokken instituut. Dit zou dan kunnen zorgen voor een zodanige begeleiding, dat zowel het zuiver wetenschappelijk als het toegepast vogelkundig onderzoek beter van de ringcentrale zouden kunnen profiteren. De ringcentrale werd daarom van het museum overgenomen en ondergebracht bij het VT dat nu een afdeling van het I.O.O. was geworden.

Hier was de nodige ervaring met het ringen van vogels aanwezig, terwijl in dit nieuwe kader de ringcentrale bovendien meer kon worden aangepast aan oecologisch veldonderzoek. In korte tijd onderging de ringcentrale zo'n grote verandering, dat zij de modernste van Europa werd, o.m. door het als eerste invoeren van een ponskaartsysteem.

In de "museumtijd" was slechts een deeltijdbaan voor al het werk beschikbaar. Nu worden er in de ringcentrale vier volledige banen vervuld. Er is bovendien een minicomputer beschikbaar, waarvan de geheugenruimte speciaal voor de ringcentrale vergroot is. Hierdoor zijn alle terugmeldingen direct beschikbaar. Bovendien werd door een niet tot de ringcentrale behorende medewerker van het VT een zeer efficiënt pakket computerprogramma's voor de ringcentrale gemaakt. De ringers krijgen nu uitgebreide informatie over hun terugmeldingen. Bijvoorbeeld berekeningen van afstand en verstreken tijd.

Uit deze korte opsomming blijkt dat het instituut grote investeringen heeft gedaan in de ringcentrale. Geen enkel instituut in Nederland zou thans de middelen hebben de taken van de ringcentrale over te nemen.

Het beleid

Het beleid ten aanzien van de ringcentrale en het onderzoeksprogramma van het VT worden bepaald door een Commissie tot Beheer van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen en de wetenschappelijke staf van het instituut.

De ringcentrale is geen onderzoeksafdeling. Zij kan dit ook niet zijn omdat het ringen van vogels slechts een METHODE van vogelkundig onderzoek is. De ringcentrale is een dienstverlenende administratieve instelling, waarvan de diensten ter beschikking staan aan personen die om de een of andere reden vogels van een ring willen voorzien of gegevens uit ons archief willen gebruiken. De ringcentrale stelt zelf geen ringers aan, zij verplicht niemand tot het ringen van vogels en alle medewerkers ringen op vrijwillige basis, hetzij via instituten, hetzij als privé persoon.

Bij het verlenen van ringvergunningen voert het I.O.O. een terughoudend beleid. Dit is noodzakelijk omdat het aantal gegadigden veel groter is dan de ruimte en middelen van het instituut toelaten. Bij het vergunningenbeleid trachten wij in de eerste plaats het wetenschappelijk onderzoek veilig te stellen. Een wetenschappelijke instelling als het I.O.O. kan moeilijk vergunningen weigeren aan wetenschappelijke onderzoekers die voor hun werk vogels moeten ringen en verder aan de gestelde voorwaarden voldoen.

Van oudsher heeft het ringen van vogels een grote aantrekkingskracht gehad op amateur ornithologen. Onder hen zijn er die vogels ringen met een bepaald doel en hun ringwerk kan vaak als wetenschappelijk betiteld worden. Ook in deze gevallen is het I.O.O. geneigd om ringvergunningen te verlenen als het maar even mogelijk is. Aan de andere kant staan medewerkers die het ringen zien als een pure hobby, als een recreatieve bezigheid. Zij ringen vogels zonder een bepaalde vraagstelling. Het I.O.O. meent dat er voor deze groep ook ruimte moet zijn. Dat mag voor een wetenschappelijke instelling vreemd lijken. Voortdurend moet dit standpunt dan ook in de genoemde Commissie tot Beheer van het I.O.O. verdedigd en uitgelegd worden. De argumentatie is dat een groot deel van onze huidige kennis over verspreiding, trek en overleving te danken is aan decennia van ongericht ringwerk. Bovendien vormen de ringers die dit doen een groep van deskundigen op het gebied van vangsttechnieken en kennis van vogels in de hand. Maar HELAAS is het wel zo dat bij beperking der middelen deze categorie van ringers het eerst de dupe wordt. De geldmiddelen van het I.O.O. zijn bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek en het weren van niet of minder wetenschappelijke activiteiten is hiervan een logisch gevolg. In dit verband moet men ook onze terughoudendheid zien ten aanzien van het ringen van asielvogels, niet-wilde vogels (ooievaarsdorp), e.d.

Uit het dienstverlenende en administratieve karakter van de ringcentrale volgt ook dat de ringcentrale zelf geen onderzoek doet. Hierover bestaat veel misverstand, mogelijk doordat de onderzoekstaak van het VT en het werk van de ringcentrale onvoldoende onderscheiden worden.

Sommige briefschrijvers benadrukken enerzijds de dienstverlenende functie, maar willen anderzijds dat de ringcentrale of het I.O.O. richting geeft aan het zgn. "ringonderzoek" (een term, die suggereert dat alleen het ringen van een vogel al een onderzoeksactiviteit is en daarom misschien maar beter vermeden kan worden).

Het aantal soorten van onderzoek dat met behulp van geringde vogels gedaan kan worden, wordt slechts beperkt door de vindingrijkheid van de onderzoeker en is beslist geen duidelijk te omgrenzen terrein van onderzoek.

Het onderzoeksprogramma van het VT wordt niet bepaald door de ringcentrale, maar door de Commissie tot Beheer en de wetenschappelijk staf.

Niettemin staat of valt het vogelkundig onderzoek dat het instituut thans verricht met de mogelijkheid haar onderzoekssoorten (Koolmees, Meerkoet) te kunnen ringen. Specialistisch onderzoek over technische kanten van het ringen wordt echter niet uit de weg gegaan (ringslijtage, ontwikkeling vangapparatuur, kenmerken voor leeftijd en geslacht en moeilijk te onderscheiden soorten, Europese computercode, Euring Data Bank, berekeningsmethoden voor overleving en trekpatronen).

Het beleid ten aanzien van de ringcentrale is in de eerste plaats gericht op een bewaking van de betrouwbaarheid van de gegevens. Uit het buitenland zijn voorbeelden bekend van chaotische toestanden op ringcentrales, meestal doordat te veel andere taken aangevat werden en het degelijke administratieve werk verwaarloosd werd. Dit willen wij in ieder geval voorkomen. Ook aan een juiste soortsbepaling hechten wij uiteraard erg veel waarde. Verder moeten de gegevens zodanig worden opgeslagen, dat ze voor onderzoek gemakkelijk bereikbaar zijn. Ons systeem behoort, wat dit betreft, tot de allerbeste die er zijn en vindt ook bij buitenlandse onderzoekers grote waardering.

Naast soort, plaats, datum, leeftijd en geslacht kunnen bepaalde biometrische gegevens de waarde van de ringgegevens sterk vergroten. De ringcentrale houdt hierbij de internationale codering aan die rechtstreeks is afgeleid van een door het Vogeltrekstation ontworpen systeem.

Een ideale toestand is zeker nog niet verkregen, maar met de beschikbare middelen is volgens ons heel veel bereikt. Critici geven wij graag toe dat een aantal zaken nog gerealiseerd dient te worden (zie hieronder), maar verwijten als zou het I.O.O. onvoldoende zorg besteed hebben aan de ringcentrale en de ringers wijzen wij volstrekt van de hand.

Uitbreiding taken ringcentrale

Zoals uiteengezet beperken de taken van de ringcentrale zich thans voornamelijk tot het zuiver houden van de gegevens die voor onderzoek beschikbaar moeten zijn. Graag zouden wij echter tijd en geld beschikbaar hebben voor andere, ook voor het ringwerk belangrijke zaken.

Wij denken hierbij aan:

- het opnemen van alle ringgegevens in de computer
- het opnemen van alle categorieën eigen ringmeldingen
- de opleiding en bijscholing van ringers
- het opzetten en begeleiden van projecten waaraan iedere ringer mee kan werken (voorkeursoorten, monitor projecten)
- een beter contact houden met gespecialiseerde ringgroepen
- meer publicaties over het ringwerk (vanwege de kosten die de redactie van ons vroeg, moesten wij indertijd stoppen met het publiceren van de ringverslagen in Limosa; ondertussen is een nieuwe regeling tot stand gekomen, zodat nu aan deze wens voldaan wordt, dankzij de medewerking van enkele ringers).

Voor al deze wensen zijn echter wel extra middelen nodig.

Financiering ringcentrale

Binnen de begroting van het I.O.O. is een bepaald deel van de middelen bestemd voor de ringcentrale. Er is absoluut geen mogelijkheid dit deel te vergroten, niet voor wat betreft het personeel en ook niet voor wat betreft het materieel. Integendeel, de vooruitzichten zijn zelfs dat er minder geld beschikbaar zal komen, zowel omdat er geen inflatiecorrectie wordt gegeven, alsook omdat er nieuwe bezuinigingsacties bij het rijk op til zijn. Het I.O.O. ziet zich dan

ook voor de taak gesteld de ringcentrale in stand te houden bij afnemende middelen. De situatie is extra moeilijk geworden omdat bij een min of meer constant aantal ringers en een iets afnemend aantal geringde vogels het aantal terugmeldingen nog steeds toeneemt.

Om de ringcentrale ook voor de toekomst veilig te stellen, hebben wij de ringprijs moeten verhogen. Het is een misverstand te denken dat deze verhoging bedoeld is om meer richting aan het ringen te geven, evenmin als dit het geval is bij de ringersstop. Zelfs met deze verhoging maken de inkomsten uit de ringenverkoop slechts een klein deel van het budget van de ringcentrale uit. Allereerst hopen wij nu dat achterstanden in het dagelijks werk tot het verleden gaan behoren. Of dan ook nieuwe taken zoals boven omschreven, kunnen worden aangepakt is nog niet te voorspellen.

Tegen de verhoging van de ringprijs hebben veel ringers protest aangetekend. Ten eerste vroeg men zich af of extra middelen door de ringers moesten worden opgebracht en ten tweede of, zo dit het geval is, de verhoging van de ringprijs dan wel een goede manier is.

Het is het I.O.O. niet gelukt om elders aan geld te komen. Wetenschappelijke instanties die van onze diensten gebruik maken, waren niet bereid een extra bijdrage te geven.

Het is bekend dat veel liefhebber ringers met mistnetten werken en daardoor vooral kleine vogelsoorten vangen. Wij hebben daarom de kleine ringen het minst in prijs verhoogd, zodat het grootste deel van de ringprijsverhoging toch door de instituten zal worden opgebracht.

Ook is gesuggereerd om niet de ringprijs te verhogen, maar van elke ringer een vast jaarlijks bedrag te vragen. Helaas willen de instituten hieraan niet mee doen. Dan zou in ieder geval het leeuwendeel uit de privékas van de ringers moeten komen. En toch willen wij voorstellen in deze richting niet zondermeer verwerpen.

Samenvattend moet gesteld worden dat met de huidige middelen (inclusief de hogere ringprijs) de ringcentrale niet aan alle taken die van haar verwacht mogen worden, kan voldoen.

Uitbreiding van taken is slechts mogelijk door inkrimping van andere taken of door extra geld van buitenaf te krijgen. Een voorstel tot dit laatste zouden we graag bespreken. Inkrimping van bestaande taken zou ongetwijfeld resulteren in het intrekken van vergunningen van ringers die niet met een welomschreven wetenschappelijk doel ringen. Dat lijkt ons zeker niet de juiste weg. Boete- en premieregelingen om het ringen op bepaalde soorten te richten zijn te overwegen, maar noch financieel, noch administratief erg aantrekkelijk, naar de ervaring ons geleerd heeft.

Overleg met de ringers

Uit de binnengekomen reacties blijkt dat er een grote behoefte is aan meer overleg over het beleid van het I.O.O. ten aanzien van de ringcentrale. Het is duidelijk dat dit beleid niet alleen door de ringers bepaald kan worden. Demagogische oproepen die neigen naar "we zullen het Vogeltrekstation wel eens leren hoe ze zich te gedragen hebben" zijn misleidend en zinloos. Serieuze gesprekken over het beleid zijn wij nooit uit de weg gegaan. De kolommen van Op het Vinketouw staan voor een ieder open. Uiteraard verdient het de voorkeur dat de ringers eerst zelf tot overeenstemming komen. Sommigen zeggen nu dat er meer vergunningen moeten komen en lagere ringprijzen, anderen menen dat weinig actieve ringers geschrapt moeten worden of dat algemene soorten niet meer geringd mogen worden, enz. Uit een gestructureerd overleg tussen I.O.O. en ringers kunnen wellicht nieuwe mogelijkheden voor fondswerving naar voren komen.

Aangezien het vangen van vogels bij de wet geregeld is, berust een deel van de verantwoordelijkheid van het ringen bij de overheid, met name het Ministerie van Landbouw. Men kan zich indenken dat zij een grotere inbreng gaat krijgen bij het gehele beleid dat met het verlenen van vangvergunningen samenhangt, en dan ook bepaalde projecten die de ringcentrale nu moet laten liggen, gaat financiëren. De desbetreffende afdeling van het ministerie zou zich kunnen laten adviseren door een commissie waarin vertegenwoordigers van de ringers, van het I.O.O. en van instituten die van de diensten van de ringcentrale gebruik maken, zitting hebben. Nader overleg hierover met een afvaardiging van de ringers lijkt ons erg nuttig.

Tot slot nog dit:

Wij vinden dat een goede verstandhouding met onze medewerkers van essentieel belang is. Daarom zullen we doen wat we kunnen om deze te handhaven.

Wederzijds begrip is hiervoor natuurlijk onontbeerlijk.

A.C. Perdeck
R.D. Wassenaar
J.W. Woldendorp